

Públic o subcontractat: els ajuntaments posen en qüestió la cessió de serveis a grans empreses

Els consistoris catalans debaten si recuperar la prestació directa de serveis essencials, com l'aigua i la recollida d'escombraries | Les presumptes irregularitats de FCC a Barcelona i Badalona obliguen a revisar els contractes amb grans empreses | El debat es reproduïx a tot el món i més de 100 milions de persones ja viuen en ciutats amb el servei d'aigua remunicipalitzat

Recollida del vidre al districte de Ciutat Vella de Barcelona, on està adjudicada a FCC | Adrià Costa

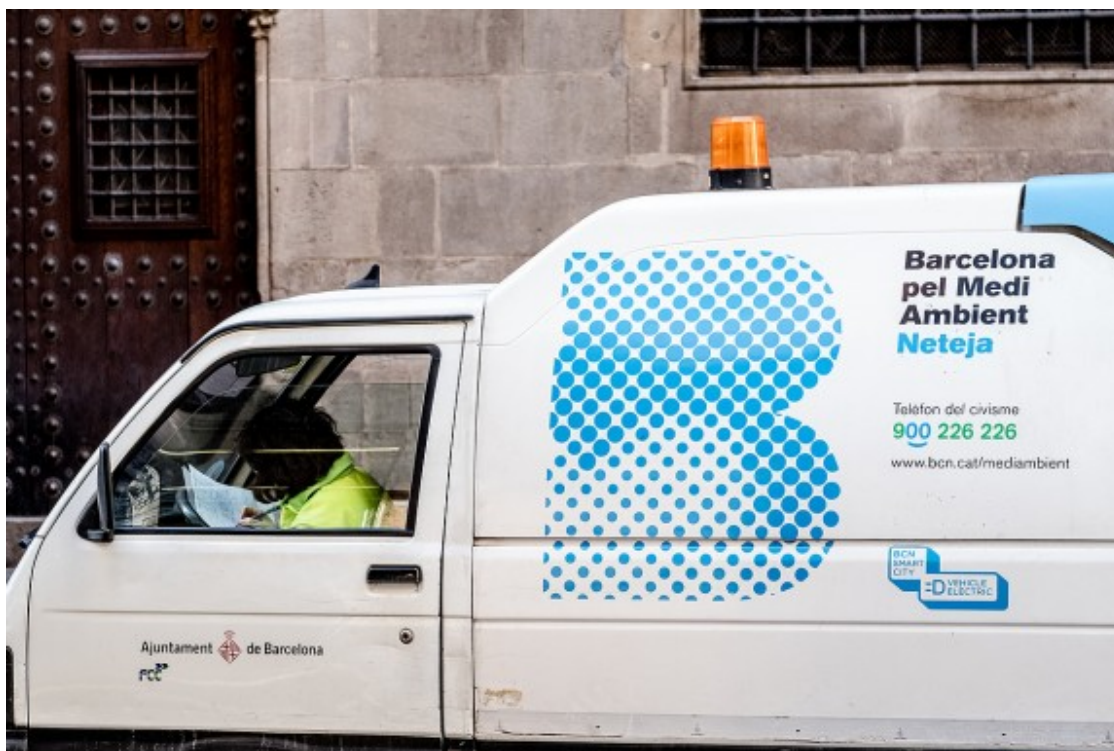
L'era dels grans contractes per deixar que gegants empresarials s'encarreguin dels serveis municipals està més en qüestió que mai. Desenes d'ajuntaments catalans es plantegen remunicipalitzar serveis essencials, com l'aigua, la neteja i la recollida d'escombraries, i alguns ja han fet el pas. El presumpte frau de Fomento de Construcciones y Contratas (FCC) (<http://www.naciodigital.cat/noticia/120163/badalona/tamb/portara/fcc/fiscalia/frau/fins/12/milions/euros>) amb la neteja i la brossa a dos dels principals consistoris, Barcelona i Badalona, ha alimentat encara més aquest procés, el qual no és exclusiu de Catalunya, sinó que es reproduïx a tot el món. En alguns casos, la remunicipalització ja s'ha fet efectiva: des de la de l'aigua a Arenys de Munt o part del transport públic a Londres; en d'altres, s'està en procés, com les escombraries a Castelldefels; i n'hi ha de molt ambiciosos, com el de Munic, que vol crear una empresa d'energies renovables que pugui atendre tota la demanda d'electricitat a la ciutat el 2025. Això sí, per executar els plans de la capital de Baviera es calcula que caldrà invertir l'astronòmica xifra de 9 bilions d'euros.

Després d'anys en els quals els ajuntaments han maldat per veure com afrontar la crisi, les remunicipalitzacions s'han convertit inequívocament en un dels principals aspectes del mandat. Els governs dels "comuns" i les confluències d'esquerres, la CUP i ERC solen portar-ne la batuta, tot i que també hi ha experiències d'altres partits com el PSC i el PDECat (o CiU en aquells municipis on encara no s'ha trencat la federació). Malgrat això, el debat és una repetició d'una vella història del segle XIX. Llavors havien proliferat els monopolis privats que van crear les primeres xarxes d'aigua corrent, però només se'n beneficiaven els rics, i es va acabar veient que calia regular-ho i posar-ho sota control públic. A partir de les dècades dels 70 i 80 del segle passat es van tornar a privatitzar molts serveis amb l'argument que així serien més eficients, cosa que ara es qüestiona.

Les presumptes irregularitats de FCC són un argument més que planteja dubtes davant dels grans contractes, els quals se solen firmar per llargs períodes. L'Ajuntament de Badalona - governat per Guanyem, on s'integren la CUP i Podem, ERC i ICV- va avisar el novembre que havia detectat "greus irregularitats" en el contracte de neteja viària i d'escombraries adjudicat a aquesta empresa. Segons una auditoria que ha encarregat el consistori, entre el maig del 2010 i desembre del 2015 FCC hauria defraudat fins a 12,8 milions d'euros (<http://www.naciodigital.cat/noticia/120163/badalona/tamb/portara/fcc/fiscalia/frau/fins/12/milions/euros>) perquè hauria incomplert les obligacions de prestació de determinats serveis i s'haurien donat uns importants sobrecostos per a l'ajuntament. La xifra multiplica per molt la de 800.000 euros que estima l'ajuntament de la capital catalana (<http://www.naciodigital.cat/noticia/119912/fcc/va/defraudar/800000/euros/barcelona/falsejar/dades/recollida/escombraries>), governat per BComú i el PSC, sobre el presumpte frau de la mateixa companyia a la ciutat.

FCC guarda silenci i amenaça Badalona

El cas de Barcelona ha acabat a la Fiscalia, que ja l'investiga, i Badalona també ja ha lliurat els resultats de les seves indagacions a la Fiscalia i a l'Oficina Antifrau. Succeeix que FCC ha amenaçat l'Ajuntament badaloní d'emprendre "accions civils o penals" per defensar el seu honor i rebutja les acusacions de frau. **NacióDigital** s'ha posat en contacte en diverses ocasions amb FCC per tenir la seva versió, però l'empresa es nega a fer comentaris més enllà d'un primer comunicat (<http://www.fcc.es/es/web/porta/webfccc/-/comunicado-de-fcc-en-relacion-con-el-contrato-de-recogida-de-residuos-solidos-urbanos-y-limpieza-viaria-de-tres-distritos-de-barcelona>) que va emetre quan es van destapar les presumptes irregularitats a la capital catalana. De Badalona, ni una paraula.

Un vehicle de la brigada de neteja de FCC a la capital catalana. Foto: Adrià Costa

Un dels aspectes que està sobre la taula és la falta de supervisió municipal. Els arguments per remunicipalitzar són, precisament, exercir un major control públic, més estalvi en la factura per als ajuntaments i la dels ciutadans -a París el preu de l'aigua s'ha rebaixat un 8%-, i tenir una major capacitat de planificació a llarg termini. Externalitzar els serveis té inconvenients com la falta d'inversions, l'augment constant dels preus, les males condicions laborals -tot i que, segons fonts sindicals, un treballador de la neteja de Barcelona contractat per FCC pot arribar a tenir un sou més alt que si fos funcionari- i el fet que es genera un "gran incentiu" per a la corrupció, segons el director de la Unitat de Recerca de la Internacional de Serveis Públics (PSIRU), David Hall, el qual va participar a principis d'aquest desembre a la jornada *La remunicipalització, reptes i oportunitats*, que va organitzar l'Ajuntament de Barcelona.

L'ambientòleg Jordi Colomer (CUP) va estar al capdavant de la remunicipalització de l'aigua a Arenys de Munt, ara assessora Sabadell en els processos que té oberts per recuperar serveis i és el responsable de l'auditoria de Badalona. Destaca que l'estalvi pot arribar al 40% quan els serveis essencials es presten de forma directa, com ara l'aigua, perquè si es fa així estan exempts d'IVA, no es busca el benefici industrial i perquè les empreses externes que presten aquests serveis compren els materials a preu de catàleg, sense aspirar a cap descompte. A més, defensa que "a la major part de municipis del país no hi ha hagut suficient fiscalització dels serveis", un dels motius que podria explicar les presumptes irregularitats de FCC.

El Tribunal de Comptes espanyol, en el seu informe de fiscalització del sector públic de l'exercici del 2011 (<https://dades.naciodigital.cat/redaccio/arxius/documents/148130624311010.pdf>), va detectar sobre costos en aigua (del 22%), la neteja (del 71%) i la recollida de la brossa (del 27%)

quan estan externalitzats. Colomer ressalta que, quan no hi havia sobrecost (l'enllumenat sortiria un 27% més barat i els cementiris, un 2%) hi ha una davallada de la qualitat del servei.

En una presentació sobre remunicipalitzacions que ha preparat per a la CUP (<https://prezi.com/ertowa5sqo64/remunicipalitzacio/>), Colomer subratlla, a més, que sota la premissa de guanyar en tranquil·litat, en veritat els ajuntaments "deixen les portes obertes a la impunitat de l'empresa" per interpretar com vulgui els contractes i les contraprestacions econòmiques, i subratlla les diferents "tècniques d'espoliació de recursos" de les adjudicatàries, com el blindatge de beneficis -es fixa un mínim de beneficis, com el 26% en el cas de SOREA, ressalta-, subcontractacions a preus inflats, la retallada de serveis i inversions, i les factures de serveis extraordinaris. A l'altre costat de la balança hi hauria, en opinió del professor de gestió pública de la Universitat de Barcelona (UB), Antoni Fernández, que els serveis externalitzats solen tenir més flexibilitat, com quan cal adaptar-se a una nova tecnologia.

Els ajuntaments estrenyen el control sobre FCC

L'empresa FCC s'encarrega de la neteja i la recollida d'escombraries en alguns dels principals ajuntaments de Catalunya. L'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, on ha governat el PSC des del 1979, ha reconegut que a l'octubre va imposar a l'empresa una penalització d'11.000 euros per serveis no prestats o mal executats

(<http://www.naciodigital.cat/noticia/120243/hospitalet/va/penalitzar/fcc/octubre/serveis/no/prestats/mal/executats>). A Mataró, amb govern del PSC i CiU, l'ajuntament ha encarregat una auditoria (http://www.mataro.cat/web/portal/contingut/noticia/2016/11/13044_informe_auditoria_servei_recollida_residus.html), la qual, si bé ja estava prevista abans de publicar-se el possible frau, també servirà per "resoldre possibles dubtes" a la ciutadania després dels casos de Barcelona i Badalona. A Igualada, amb govern de CiU, han demanat a la Diputació avançar una auditoria que tenien sol·licitada des del febrer perquè els casos destapats els ha generat "la màxima preocupació", segons ha explicat el tinent d'alcalde de Qualitat Urbana, Jordi Pont.

Un vehicle de la brigada de neteja a la plaça Sant Felip Neri de Barcelona. Foto: Adrià Costa

Com a l'Hospitalet de Llobregat, a Igualada també s'han detectat "algunes deficiències" en l'execució del contracte, relata Pont, com ara que algunes zones han quedat sense escombrar alguns dies, si bé "no hi ha cap element que suposi un incompliment flagrant", assegura. Aquestes deficiències suposen unes penalitzacions per a FCC que poden oscil·lar entre els 1.000 i els 2.000 euros mensuals, i el regidor exemplifica que a l'abril en van ser 1.700, d'un contracte que suposa un total de 4,6 milions d'euros anuals a les arques municipals. La resta de municipis consultats per **NacióDigital** amb contractes amb aquesta empresa asseguruen que no han detectat mai cap irregularitat -Tarragona, Reus, Girona, Rubí i Cornellà de Llobregat- i, en tot cas, d'haver existit les haurien detectat amb els mecanismes de control existents.

Malgrat això, es tendeix a augmentar-los. A Badalona, el principal municipi afectat per les presumptes irregularitats de FCC, s'ha augmentat el control sobre tots els serveis externalitzats, cosa que l'ajuntament considera com a "fase prèvia" per tenir tota la informació a l'hora de decidir quins serveis es poden municipalitzar a curt termini. A Tarragona, l'any que ve es realitzaran auditories de compliment de contracte de tots els serveis que té adjudicats l'ajuntament a empreses externes. A Girona, la neteja i la recollida de la brossa la realitza una empresa mixta (Serveis Municipals de Neteja de Girona) formada al 75% per FCC i al 25% pel consistori. Els últims mesos s'ha obert el seu control a la ciutadania: s'informa de tot el que ha de fer l'empresa a través del web municipal (http://www2.girona.cat/ca/gironaneta_neteja_sectors) i directament a les associacions veïnals perquè els veïns també puguin comprovar a peu de carrer si es compleixen els recorreguts previstos.

El Vendrell, on governen en coalició el PSC, CiU i ERC, és l'únic municipi on la neteja està adjudicada a FCC que ha manifestat que treballa per remunicipalitzar-la, si bé ho desvincula dels casos de presumpta mala praxi. La regidora de Serveis Ambientals, la republicana Eva Mata, ha encarregat un estudi extern per avaluar l'estalvi que podria suposar l'operació, que estima en entre el 20% i el 30%, cosa que coincideix amb l'esgotament del contracte amb FCC, el qual ja funciona prorrogat, segons informa **Llorenç Avinyó**. A Castelldefels -amb govern de Movem, la marca local dels "comuns", el PSC, ERC i el PDECat- ja han fet un pas més enllà i preveu que a partir del pròxim 1 d'abril una empresa municipal s'encarregui de la neteja i la recollida d'escombraries. Estava adjudicat a l'empresa local Sersa, i el servei ha acabat remunicipalitzat després que l'oposició bloquegés l'intent de l'anterior govern del PP d'adjudicar-ho a Cespa, una de les grans companyies del sector. L'equip d'Ada Colau no veu amb mals ulls fer el mateix a Barcelona, però rebutja debatre ara aquesta remunicipalització coincidint amb les presumptes irregularitats de FCC (<http://www.naciodigital.cat/noticia/120442/colau/obt/aval/ple/comencar/remunicipalitzar/gestio/aigua>) .

Al món s'han fet 235 remunicipalitzacions d'aigua en 15 anys

La remunicipalització de l'aigua, el servei més essencial de tots, és una tendència internacional. Segons un estudi internacional (<https://dades.naciodigital.cat/redaccio/arxius/documents/1481307211ourpublicwaterfuture.pdf>) , en el qual ha participat la unitat de recerca PSIRU de David Hall, l'any 2000 només hi havia dos casos de recuperació de la gestió pública d'aquest servei, cosa que implicava una població de menys d'un milió de persones, però l'any passat es va arribar als 235 casos que presten el servei a més de 100 milions de persones. En 184 es tracta de països de rendes altes i els 51 restants, de rendes mitjanes i baixes. Encapçala el rànquing França, amb 94, seguit dels Estats Units, amb 58, i en tercer lloc figura Espanya, amb 14. Un d'ells és Arenys de Munt, executada l'octubre del 2011, quan el servei el va començar a prestar una empresa municipal. Fins llavors el feia SOREA, i un any després l'ajuntament va bonificar el consum dels primers 100 litres per persona i dia, i la tarifa va començar a considerar el nombre de persones per habitatge.

Una planta potabilitzadora d'aigua. Foto: Josep M. Montaner

Una de les experiències que està generant més polèmica és la de Terrassa. Just aquest divendres ha acabat el contracte signat el 1941 que concedia a Mina Pública d'Aigües de Terrassa el subministrament d'aigua a la ciutat (<http://www.naciodigital.cat/latorredelpalau/noticia/56227/aquest/divendres/acaba/concessio/aigua/terrassa/mina>) durant 75 anys, explica **Joaquim Albalade**. A l'ajuntament, la majoria formada per PSC, Terrassa en Comú, el PDECat i la CUP aposta per la gestió directa. Tot i això, l'empresa, participada majoritàriament per Agbar, ha iniciat un procediment judicial contra el consistori, especialment per les condicions de la pròrroga forçosa que li imposava fins al juny del 2017, així com per part dels béns que han de passar a mans municipals, que Mina reclama com a propis, cosa que s'havia aprovat en un ple extraordinari l'1 de desembre. El jutjat contenciós-administratiu de Barcelona ha suspès cautelarament aquest mateix divendres els acords d'aquest ple (<http://www.naciodigital.cat/latorredelpalau/noticia/56235/admes/tramit/recurs/mina/contra/ajuntament/terrassa>) .

A Barcelona, l'alcaldeessa, Ada Colau, ha obtingut l'aval del ple per iniciar el camí per remunicipalitzar l'aigua (<http://www.naciodigital.cat/noticia/120442/colau/obt/aval/ple/comencar/remunicipalitzar/gestio/aigua>) , servei que està en mans d'Agbar, començant per encarregar els estudis per a la gestió "pública directa i integral". El regidor d'Aigua i Energia, Eloi Badia, assegura que la factura per als ciutadans baixaria "com a mínim" un 10%, i s'estalviarien 38,7 milions d'euros. A Igualada, ja han començat un procés previ, establir que l'aigua és un servei titularitat de l'ajuntament -mai hi ha hagut concessió, com passa a Barcelona, on el TSJC ha tombat la creació de l'empresa mitja a l'Àrea Metropolitana (<http://www.naciodigital.cat/noticia/105123/tsjc/anulla/concessio/aigua/area/metropolitana/barcelona>) -. L'ajuntament de la capital de l'Anoia ha encarregat els estudis per decidir més endavant si es remunicipalitza o es manté externalitzat, si bé el regidor Jordi Pont precisa que el servei que presta l'empresa Aigua de Rigat és "excel·lent". A Mollet del Vallès, també s'estudien les

possibilitats de remunicipalitzar aquest servei, informa **Jaume Ventura**.

Recuperació pública de més serveis

L'aigua no és l'únic front de la capital catalana, i ha obert processos per remunicipalitzar alguns serveis petits, com els Punts d'Informació d'Atenció per a les Dones (PIAD) i el Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida (SARA); escoles bressol i BTV. L'ajuntament també vol impulsar una comercialitzadora pública d'energia elèctrica generada a Barcelona, que la compri de fonts renovables públiques i privades, i la vengui a llars i ens municipals, cosa que podria activar-se l'octubre del 2018. A més, crearà una funerària pública (<http://www.naciodigital.cat/noticia/119573/barcelona/creara/funeraria/publica/rebaixar/30/cost/morir-se>), amb un mínim d'un tanatori, per rebaixar un 30% els preus dels serveis funeraris sense perdre qualitat, iniciativa que podria posar-se en marxa el 2019, a les acaballes del mandat. Aquest cas suposarà que el consistori es desprengui del 15% que encara conserva a Serveis Funeraris de Barcelona (SFB), que ara domina el mercat gairebé per complet, i el 85% del qual és de Mémora. Aquí el consistori no s'ha atrevit a remunicipalitzar, sinó que pretén obrir la competència per aconseguir abaratir el servei.

La grua municipal de Sabadell retirant un vehicle accidentat. Foto: Juanma Peláez

El llistat de serveis que es remunicipalitzen és gairebé infinit. A Sabadell -on governen ERC, La Crida (integra la CUP), Unitat pel Canvi (incorpora els ecosocialistes i Podem) i Guanyem Sabadell-, el consistori ho ha fet per ara només amb la grua municipal (<http://www.naciodigital.cat/sabadell/noticia/5371/sabadell/remunicipalitza/servei/grua>), que alhora ha mancomunat amb Castellar i Barberà del Vallès, informa **Norma Vidal**. S'ha passat d'una despesa anual fixa de 598.000 euros a 420.000 repartits entre aquestes tres localitats. A l'estalvi hi ha contribuït el fet que ara el servei funciona només a demanda dels veïns o la policia, mentre que abans els operaris havien de dur al dipòsit un volum de vehicles determinats al dia,

cosa que encaria el cost. El següent servei que es remunicipalitzarà serà la zona blava, cosa que es podria debatre al ple el primer trimestre del 2017.

A Terrassa també està en qüestió el servei d'autobús urbà. És gestionat des del 1989 per TMESA, una empresa mixta en què l'ajuntament té el 20% de l'accionariat. Prorrogat des del 2009, el 2013 es va iniciar un concurs que va adjudicar el servei a Moventis, però després d'un recurs d'Avanza, propietari majoritari de TMESA, es va aturar. La situació actual de pròrroga fa que qualsevol decisió de l'empresa, com les inversions pel manteniment dels vehicles, hagin de passar pel ple. L'ajuntament ha creat una comissió per decidir quina pot ser la millor solució: el més probable és que s'opti per la gestió indirecta però no es descarten altres fórmules, i s'espera que al llarg del 2017 s'extreguin les conclusions. El que sí que està completament municipalitzat a Terrassa és la neteja i la gestió d'escombraries, que es fa a través de l'empresa pública EcoEquip. Tot i això, les queixes ciutadanes per la brutícia a la ciutat són utilitzades, sovint, com a arma política, sobretot per part dels partits de l'oposició contraris a la gestió directa de l'aigua.

Així, remunicipalitzar és sempre la millor opció? Segons el professor de gestió pública de la Universitat de Barcelona (UB), Antoni Fernández, el qual també disposa d'una àmplia experiència en càrrecs directius en ajuntaments catalans, cal destriar molt bé en quins casos té sentit una gestió directa i en quins no. A parer seu, que els ajuntaments vulguin intervenir "té molta lògica", i recorda que ve de lluny la voluntat de recuperar el control de l'aigua, però defensa que "absolutament tota l'activitat hagi d'estar exercida de manera directa no és raonable", ja que fa perdre flexibilitat i hi ha el repte de com governar-ho. Això sí, amb les externalitzacions ressalta les dificultats de l'administració pública per controlar què fan les empreses adjudicatàries i no sempre surt més econòmic.

Un bus circulant per la Rambla d'Ègara de Terrassa. Foto: Adrià Costa

La història es repeteix amb les remunicipalitzacions

El procés per recuperar la iniciativa pública en la prestació de serveis és una història que es repeteix. Al segle XVIII i XIX es van crear a Anglaterra, França i els Estats Units les primeres xarxes d'aigua corrent. Per fi aigua neta en plena industrialització, però només per a aquells que se la podien pagar i sense cap gestió de l'aigua bruta. "No existia el bé públic", ressalta el professor emèrit de la Universitat de Newcastle, José Esteban, el qual a principis de mes va participar en la jornada *La remunicipalització, reptes i oportunitats*, de l'Ajuntament de Barcelona. Aquest model va suposar la proliferació de monopolis privats d'aigua, no regulats, que normalment operaven en els centres urbans més grans i rics.

A la segona meitat del segle XIX es va arribar al consens general que l'expansió dels serveis de sanejament no es podia confiar al funcionament no regulat de les forces del mercat. Calia que estiguessin sota control públic i aconseguir que arribessin a tothom. Els serveis de sanejament van ser assumits com un deure moral. Hi van contribuir decisivament els brots de còlera. Samuel Holme, empresari que va arribar a ser líder del Partit Conservador britànic i alcalde de Liverpool, ja va expressar el 1844 que l'aigua és "tan essencial per a la salut i el benestar de la humanitat com l'aire que respirem", i defensava una tarifa pública del servei que "sigui calculada per recuperar el cost net, no per generar taxes de guany privat del 30%". Les tornes van canviar a partir de les dècades dels 70 i els 80 del segle passat, i es van reprivatitzar els serveis.

Les externalitzacions van ser àmpliament defensades per actors globals com les institucions financeres internacionals. S'havia d'augmentar l'eficiència dels serveis, estendre la cobertura als pobres i reduir la pressió sobre els pressupostos públics mitjançant la provisió d'inversió privada. Els anys han demostrat que aquests objectius no s'han complert. El mateix Banc Mundial, que havia estat un ferm defensor de la privatització, va reconèixer en el seu informe sobre el Desenvolupament Mundial 2004 que "està clar que la posició extrema que el sector privat hauria d'encarregar-se de tot no és desitjable", i es referia als problemes per servir els pobres.

Malgrat això i els processos per recuperar el control públic dels últims anys, les polítiques privatives han aconseguit el control de les regles del joc. El professor José Esteban Castro relata l'exemple paradigmàtic del Regne Unit. La conservadora Margaret Thatcher va privatitzar empreses que fan el servei d'aigües i va establir que calia donar un marge de cinc anys de preavis en cas que es decidís que tornessin a ser públiques. Tony Blair va elevar aquest període mínim fins als 25 anys: una política encara més reaccionària de mans d'un laborista.